His tractatis que ad doctrinā rerum pertinent quibus fruē dum eſt et quibus vtendum. et que fruuntur et vtuntur ad doctrinaꝫ ſignoꝛum accidam⁹

Incipit tabula libꝛi quarti.

De ſacramentis

Quid ſit ſacramentum
Quid ſit ſignum.
Quō differant ſignum ꝛ ſacramentum.
Quare inſtituta ſunt ſacramenta.
De differētia ſacramentoꝛum veteruꝫ et nouoꝛum.
De circumciſione.
Quod remediuꝫ illi habuerunt qui fuerunt an̄ circumciſionem.
De inſtitutōe circūciſionis et de cauſa
De paruulis defunctis ante diem octauum qno fiebat circumciſio.
De ſacramētis noue legis.
De baptiſmo.
De differētia baptiſmi iohis et chꝛiſti
Quid vtilitatis baptiſmus iohānis habuerit.
Si fuit ſacramentum baptiſmus ille.
De foꝛma baptiſmi iohannis.
Quid ſit baptiſma.
De foꝛma baptiſmi.
Qꝫ apli in nomine chꝛiſti baptizauerūt
Si nomine patris tantum vel ſpiritus ſanctus poſſit tradi baptiſmus.
De inſtitutione baptiſmi.
Quare in aqua tm̄ fiat.
De immerſione quotiens fieri debeat
Quando circumciſio amiſit vim ſuam.
De cauſa inſtitutionis baptiſmi.
De illis qui ſuſcipiūt ſacramentuꝫ ꝛ rē ꝛ nō ſacramentum. et ſcr̄m et non rē.
De fide accedentibus.
Quō intelligatꝫ illud. quotquot in xp̄o baptizati eſtis chꝛiſtum induiſtis.
Qꝫ paſſio ſupplet viceꝫ baptiſmi ꝛ fides ꝛ contritio.
Quid ꝓſit baptiſm⁹ cū fide accedētib⁹
Quid dimittitur in baptiſmo iuſtis.
Cuius rei ſit ſacramentum baptiſmus quem recipit iuſtus.
Qꝫ baptiſmus eque bon⁹ eſt a bono vel a malo datus.
De poteſtate chꝛiſti ꝛ miſterio.
Qꝫ fuit poteſtas baptiſmi quaꝫ chꝛiſt⁹ potuit dare ſeruis. ꝛ non dedit
Quibus liceat baptizare.
Si rebaptizādi ſunt ab hereticis baptizati.
Qꝫ nullus in materno vtero baptizatꝫ.
Utrum baptiſmus ſit cum verba coꝛrupte pꝛoferuntꝫ.
De illo qui pꝛo ludo immergitꝫ.
De reſponſione patrinoꝛum.
De cathecitſmo ꝛ exorciſmo.
De ſacramento ꝯfirmationis quod nō niſi a ſummis ſacerdotibus tradi poteſt
Que ſit virtus huius ſacramenti.
Utꝝ h̄ ſacramētuꝫ digni⁹ ſit baptiſmo
Utrum poſſit iterari.
De ſacramento altaris.
Qꝫ huius ſacramēti in veteri teſtamēto figura preceſſit ſicut ꝛ baptiſmus.
De inſtitutione huius ſacramenti.
De foꝛma.
Quare chꝛiſtus poſt alium cibuꝫ dedit hoc ſacramentum diſcipulis.
De ſacramento ꝛ re.
Qꝫ res ſacramenti duplex eſt.
De duobus manducandi modis.
De erroꝛe illoꝝ qui dicunt coꝛpus xp̄i tantum a bonis ſumi.
De intelligētia q̄rundā v̄boꝝ ābiguoꝝ
De hereſi illoꝝ q̄ dicunt coꝛpus xp̄i nō eſſe in altari niſi in figura. vel in ligno
De ſanctoꝝ teſtimonijs quibus ꝓbatur verum coꝛpus chꝛiſti eſſe in altari.
De modo ꝯuerſionis.
Quomodo dicitur coꝛpus chꝛiſti conſici de ſubſtantia panis.
Quare ſub alia ſpecie ſumatꝫ.
Quare ſub duplici ſpecie.
Quare aqua miſceatur.
Quare coꝛp⁹ dedit xp̄s diſcipul' i cena
Ubi illa accidentia fundentꝫ.
De fractione ꝛ partibus.
De confeſſione berengarij.
Quid ille partes ſignificent.
Si xp̄s immolatꝫ in altari quotidie et

an ſit ſacrificiuꝫ qđ a ſacerdote geritur
De cauſa inſtitutionis.
Si hoc ſacramentuꝫ conficiatur ab hereticis vel excommunicatis.
Quid faciat hereticum. ⁊ quid ſit hereticus.
De penitentia.
Unde dicitur penitentia.
Quid ſit penitentia.
Quid ſit penitere.
De ſolenni et vnica penitentia.
Qꝛ peccata ſepe dimittuntur per pniam
Qꝛ pluribus irretitus peccatis non poteſt vere de vno penitere niſi de omnibus peniteat.
Quibus de cauſis contingunt flagella
De egiptijs et ʒodomitis qui dicuntur temporaliter puniti ne ineternū pirent
De generibus elemoſine.
Quid ſit elemoſina.
Utrum in mortali peccato permanētes et largas elemoſinas facientes debeāt dici ſatiſfacere.
Utrum bona que fiunt ab aliquibꝰ malis valeant ad meritum vite cum fuerint conuerſi ad bonum.
De tribus in penitentia cōſiderandis ſcꝫ ꝯpunctione. ꝯfeſſione. ſatiſfactione
Que ſit vera ſatiſfactio.
Que ſit ſatiſfactio falſa.
De tribus actionibus penitentie.
De multitudine venialium que grauāt vt vnum grande peccatum.
De ſatiſfactione venialium.
Utrum ſine confeſſione dimittanť peccata.
Si ſufficit ſoli deo confiteri.
Qꝛ non ſufficit ſoli deo confiteri. ſi poſſit ſacerdoti confiteri.
An ſufficiat confiteri laico.
Ad quid valeat confeſſio.
De remiſſione quaꝫ preſtat ſacerdos.
De clauibus.
De vſu clauium.
Si ſacerdos poteſt dimittere peccata vel retinere.
Quomodo ſacerdotes dimittunt peccata vel retinent.
Quomodo ſacerdotes ligāt vel ſoluūt a peccatis.
Quomodo intelligendum ſit illud qđcunqꝫ ſolueritis ſuper terram ⁊c.
Que ſint interiores tenebre ⁊ interior macula.
Quando hee claues dantur et quibus
Utrum per indignos tranſfundanť gratia dignis.
Quomodo intelligendum ſit maledicaꝫ benedictionibus veſtris.
Qualis eſſe debeat iudex eccleſiaſticus
De his qui in fine penitent.
De his qui penitentiam nō complent.
De illo cui ſacerdos indiſcretus iniungit penitentiam.
Qꝛ morientibus nō eſt imponenda ſatiſfactio ſed innoteſcenda.
Qꝛ non eſt penitentia neganda vel reconciliatio in neceſſitate.
Qꝛ preſbiter non reconciliet aliqueꝫ inconſulto epiſcopo niſi in neceſſitate.
An oblatio eius ſit recipienda qui currens ad penitentiam preuenif morte.
De peccatis que poſt hanc vitaꝫ dimittuntur.
De his qui edificant aurum. argentuꝫ lapidem. lig. fe. ſti.
De igne purgatorio quo alij citius alij tardius purgantur.
Quid ſit edificare lignum. fe. ſti.
Quid ſit edificare au. arḡ. la. pre.
Qꝛ aliqueꝫ vere penitet et ſi nō de omī veniali.
Quid ſit generalis confeſſio.
Qꝛ nemo debet confiteri peccata q̄ nō fecit.
De pena ſacerdotis qui peccatum confitentis publicat.
Si peccata dimiſſa redeant.
Quid ſit ſacramentum et res.
De ſacramento vnctionis extreme.
De tribus generibus vnctionis.
A quibꝰ fuerit h̕ ſacramentū inſtitutū
De iteratione huius ſacramenti.
De ordinibus eccleſiaſticis.
Quot ſint.
Quare ſunt ſeptem.
Quales aſſumendi ſint ad clericum
De corona et tonſura.

De hoſtiarĳs.
De lectoribus.
De exorciſtis.
De acolitis.
De ſubdyaconibus.
De dyaconibus.
De preſbiteris.
Qui dicuntur ordines ſacri.
Quid appelletur ordo.
De nominibus dignitatis ⁊ officĳ.
De epiſcopo.
De pontifice.
De quadripartito epiſcoporum ordie
De vate.
De cantore.
De ordinatis ab hereticis.
De ſimonia vnde dicitur ⁊ quid ſit.
De his qui a ſimoniacis ordinant̃ ſciẽ
ter vel non.
De his qui dicunt ſe emere corporalia
et non ſpiritualia.
De diſtinctione ſimoniacorum.
De his ꝗ violent̃ ab hereticis vel alĳs
ſimoniacis ordinant̃.
De ſacramento coniugĳ.
De inſtitutione ⁊ eius cauſa.
Quando ſecundum preceptum ⁊ ſcd̃m
indulgentiam contractum ſit ꝯiugium.
Quibus modis accipitur indulgentia
Qꝛ nuptie bone ſunt.
Cuius rei ſacramentum ſit coniugium
Que ſunt conſideranda in coniugio
Quid ſit coniugium.
De conſenſu qui efficit coniugium.
Quando incipit eſſe coniugium.
De opinione quorundaꝫ qui dicunt cõ
iugium non eſſe ante carnaleꝫ copulaꝫ
Qꝛ ſponſa poteſt eligere monaſterium
ſine conſenſu ſponſi.
Qꝛ coniugatus ſine coniugis conſenſu
nequit profiteri continentiam.
De adulterinis coniugĳs.
Qꝛ multiplicit̃ ſponſus ⁊ ſpõſa accipit̃
Que ſponſa ſit vidua mortuo ſponſo ⁊
que nõ.
Si conſenſus de futuro etiam iuramẽ
to firmatus faciat coniugium.
De his que pertinent ad ſubſtantiaꝫ et
ad decorem ſacramenti.
Utrum conſenſus ille qui facit matri
monium ſit de carnali copula. an d̃ co
habitatione. an de alio.
Quare de latere viri formata ẽ mulier
Qꝛ non eſt conſenſus legitimus vbi eſt
coactio.
De errore qui euacuat conſenſum.
De coniugio marie ⁊ ioſep.
De finali cauſa coniugĳ.
Qꝛ malus finis non contaminat ſacra
mentum.
De tribus bonis coniugĳ.
De duplici ſeparatione.
De his qui ꝓcurant venena ſterilitatis
Quando ſint homicide qui procurant
abortum.
De excuſatõe coitꝰ q̃ fit ꝑ bona ꝯiugĳ
De indulgentia quaꝫ facit apoſtolus.
De malo incontinentie.
De carnis delectatione que peccatum
ſit vel non.
De ſolutione carnalis debiti.
De continentia ex cõi ꝯſenſu ſeruanda
Quando ceſſandum ſit a coitu.
Quibꝰ tꝑibꝰ ñ ſint celebrande nuptie.
De diuerſis legibus coniugĳ
Utrum iohannis virginitas ſit preferẽ
da caſtitati abrahe.
Que erat cõſuetudo coniugĳ ſub lege
Cui licebat tunc plures habere vel nõ
De perſonis legitimis.
De frigidis ſeparandis vel non.
De his ꝗ maleficĳs impediti coire ne
queunt.
De furioſis.
De hĳs ꝗ dormiunt cuꝫ duabꝰ ſororibꝰ
Qꝛ non eſt dimittenda vxor ꝓ aliqua
macula corporis.
De iure viri ⁊ mulieris.
Qꝛ fornicatoriam neq̃t dimittẽ vir niſi
ipſe expꝰs fuerit fornicatõis ⁊ ecõuerſo
De reconciliatione eorum qui propter
fornicationem ſeparantur.
De illis qui ante coniunctionem ſe pol
luerunt per adulterium.
De ſeruis.
Utrum ꝓpter extremam conditionem
poſſit fieri ſeparatio.
De copula ſui ⁊ ancille diuerſoꝝ dñoꝝ

De viro qui ſe facit ſeruum vt diuida-
tur ab vxore.
De etate ꝯtrahentium.
In quibus ordinibus nequeat contra-
hi matrimonium
De interfectoribus ſuarū coniugum.
De votis et deuotorum differentia
De illis qui poſt longam captiuitatem
redeunt.
De diſpari cultu.
De coniugio fidelis ⁊ infidelis ⁊ duo-
rum infidelium.
De fornicatione ſpirituali ꝓpter quaꝫ
dimitti coniunx poteſt
Pro quibus peccatis poſſit fieri ſepa-
ratio vel non.
Quando licet fideli aliaꝫ ducere vl' nō
Utrum coniugium inter infideles ſit
Qꝫ ꝯiugium ſit legitimum
De cognatione carnali.
De computatione graduum conſang-
uinitatis.
Quare ſex gradus computantur.
De diſpenſatione gregorij habita ad
anglicos.
De gradibus affinitatis.
De varijs traditionibus affinitatis
Si coniugium ſit inter eos qui nota cō
ſanguinitate diuidunt.
Quibus perſonis teſtificantib' ſunt di
mittenda coniugia.
Quid ſit fornicatio. ⁊ quid ſtuprum
Quid adulterium et quid inceſtus.
Quid raptus et de ſpirituali ꝯgnatiōe
Qui ſint filij ſpirituales.
De copula ſpiritualium vel adoptiuo-
rum et naturalium filiorum.
De copula filioruꝫ qui ante compater
nitatem vel poſt nati ſunt.
Si cui liceat duas ꝯmatres ducē vnaꝫ
poſt aliam.
Si vir ⁊ vxor ſimul tenere valeāt pueꝝ
De ſcdis ⁊ tercijs ⁊ deinceps nuptijs
De reſurrectione ⁊ iudicij ꝯditione.
De voce tube
De nocte media.
De libris qui tunc aperient
De memoria electorū ſi tunc preterita
mala teneat.
Quomodo intelligit chriſtus iudex vi
uorum et mortuorum.
De his qui vim reperientur.
De etate et ſtatura reſurgentium.
Qꝫ reſurget quicquid fuit de ſubſtātia
et natura corporis et ſi non in eadē par
te corporis
Qꝫ ſine omni deformitate reſurgent
Utꝝ reproboꝝ corpora cum deformita
tibus reſurgant quas hic habuerunt.
Qꝫ non conſument malorum corpora q̄
tunc ardebunt.
Si demones corporali igne cremabūt
Si anime ſine corporib' ſentiunt igneꝫ
materialem.
De abortiuis fetibus et monſtris.
De diuerſis animarum receptaculis p'
mortem.
De ſuffragijs defunctorum.
De officijs ſepulture.
De duobus eque bonis quorum alter
poſt mortem plura habet auxilia.
Quib' ſuffragijs iuuabunt i fine repci
Quomodo ſancti et glorificati et ange-
li audiunt preces ſupplicantiuꝫ et inter
cedunt pro eis.
Si valde malis preſtat mitigatio pene
De occulto iudicio dei.
De iuſticia et miſericordia dei.
Quare quedaꝫ opa dicunt iuſticie que
dam miſericordie vel bonitatis dei
Quomodo vniuerſe vie domini dicun-
tur miſericordia ⁊ veritas.
De ſententia iudicij ꝙ ſancti iudicabūt
et quomodo.
De ordinibus eoꝝ q̄ erunt in iudicio.
De ordine iudicij ⁊ miſterio angelorū
Si poſt iudiciuꝫ demones preerunt ho
minibus ad puniendum.
De forma iudicis.
Qualis apparebit forma ſerui.
Quare ſecunduꝫ formam ſerui dicitur
chriſtus ſuſcitaturus corpora.
De loco iudicij.
De q̄litate lumīariū ⁊ tp̄s p' iudiciuꝫ
De differētia mālionū i celo ⁊ i iferno
Si quid ibi cognoſcit ab aliquo quod
non intelligant omnes.
De parilitate gaudij.

Si maioꝛ ſit beatitudo ſcõꝝ pꝰ iudiciũ
Si mali in inferno peccabunt.
Quare dicuntur tenebꝛe exterioꝛes
Si damnatoꝛum anime noticiam habe
ant eoꝛum que hic fiunt.
De lazaro ⁊ diuite.
Si boni ⁊ mali inuicem ſe vident.
De chaos inter bonos ⁊ malos.
Utrum viſa impioꝛũ pena minuat vel
augeat gloꝛiam bonoꝛum.

Incipit liber quartus

Di. I

Samari
tanus enim vulnera/
to appꝛopians cura/
tioni eius ſacramen
toꝛuȝ alligamẽta ad
bibuit. qꝛ contra oꝛiginalis peccati et
actual' vulnera. ſacramentoꝝ remedia
deus inſtituit. De quibus quatuoꝛ pri/
mo conſideranda occurrunt. Quid ſit
ſacramentum. Quare inſtitutum In q̃
bus ꝯſiſtat ⁊ ꝯficiat. ⁊ que ſit diſtãtia
inter ſacramenta veteris ⁊ noue legis.

De ſacramentis vbi q̃tuor conſideranda ſunt.

Quid ſit ſacramentum.

Sacramentum
eſt ſacre rei ſignuȝ. Dicit tamen ſacra
mentum etiam ſacrum ſecretum. ſicut
ſacramentum diuinitatis. vt ſacramen
tum ſit ſacrum ſignans. et ſacrum ſig/
natum. ſed nunc agitur de ſacramento
ſecundum qd̓ eſt ſignum. Item ſacra/
mentum eſt inuiſibilis gratie viſibil' foꝛ
ma. Signuȝ. vero eſt res pꝛeter ſpeciẽ
quaȝ ingerit ſenſibus aliquid aliud ex
ſe faciens in cognitionem venire. Sig/
noꝝ vero alia ſunt naturalia. vt fumus
ſignificans ignem. alia data et eoꝛum
que data ſunt. quedam ſunt ſacramen
ta/quedam non. Omne enim ſacramẽ
tum eſt ſignum ſed non econuerſo. ſac̄/
mentum eius rei ſimilitudineȝ gerit cu
ius ſignum eſt Si enim ſacramenta nõ
haberent ſimilitudinem rerum quarum

Aug. in li. x. de ci. dei.

Aug. in li. ð doctrina xp̄ia na q̃d ſit ſig/num.

Quo differãt ſignuȝ et ſac̄/mentum.

ſacramenta ſunt/ ꝓpꝛie ſacramenta nõ
dicerent. Sacramentũ enim ꝓpꝛie dr̄
quod ita ſignum eſt gratie dei. ⁊ inuiſi
bilis gratie foꝛma. vt ipſius imaginem
gerat ⁊ cauſa exiſtat. Non ergo ſignfi/
candi tantum gratia ſacramenta inſti
tuta ſunt. ſed etiam ſanctificandi. que
eniȝ ſignificandi gratia tantũ inſtituta
ſunt. ſolum ſigna ſunt. et non ſacramẽ
ta ſicut fuerũt ſacrificia carnalia. ⁊ ob
ſeruantie cerimoniales veteris legis.
que nunquaȝ poterant iſtos facere offe
rentes. Quia vt ait apoſtolꝰ. Sanguis
hircoꝝ ⁊ thauroꝛuȝ ⁊ cinis vitule aſper
ſus. inq̃natos ſanctificabat ad emũda/
tionem carnis non anime. Nam inqui
natio illa erat contactus moꝛtui. vnde
aug̃. Nihil aliud intelligo inquinatio/
nem quã lex mundat niſi ꝯtactum moꝛ
tui hominis/ queȝ qui tetigerat immũ
dus erat ſeptem diebus. ſed purifica/
batur ſecundum legem die tercio ⁊ ſep
timo. ⁊ ita mundus erat vt iam intra/
ret in templum. Mundabant etiã int̃
dum a coꝛpoꝛali lepꝛa illa legalia. ſed
nunquaȝ ex operibus legis aliquis iu/
ſtificatus eſt. vt ait apoſtolus. etiam ſi
in fide ⁊ caritate fierent. Queritur q̃re
qꝛ impoſuit ea deus in ſeruitutem. non
in iuſtificatione ⁊ vt figura futuri eſſẽt
volens ergo ſibiipſi potius offerri ea q̃ȝ
idolis. illa ergo ſigna erant. ſed tamen
⁊ ſacramenta. licet minus propꝛie in
ſcripturis ſepe vocant. Quia ſigna er/
ant rei ſacre quam vtiq; non pꝛeſtabãt
Illa autẽ apoſtolꝰ opera legis dic̃ que
tantum ſignificãdi gracia vel in onꝰ in
ſtituta ſunt Triplici antem de cauſa ſa
cramenta inſtituta ſunt. pꝛopter humi
liationem. eruditionẽ. exercitationem
ꝓpt̃ hũiliationẽ q̃deȝ vt dum hõ inſen/
ſibilibꝰ rebꝰ q̃ natura infra ip̄m ſunt ex
p̃cepto creatoꝛis ſe reuerẽdo ſubicit vt
ex hac hũilitate ⁊ obediẽtia deo magis
placeat ⁊ vt apd̓ eũ mereat cuiꝰ impio
ſalutem querit in inferioꝛibus ſe. et ſi
non ab illis ſed per illa a deo. pꝛopter
eruditionem etiam inſtituta ſunt. vt p
id quod foꝛis in ſpecie viſibili cernitur

Quid ꝓpꝛie dicitur ſacra/mentum

Q̄ legalia me lius dicuntur ſigna q̃ȝ ſacra

Aug. ſup epiſtolam ad hebꝛeos.

Que dicant opa legis de cauſa inſtitu/tionis ſacra/mentoꝛum.

Secunda